

Nárůst egoismu (Nominalismus a jeho důsledky, VII. díl)

Roman Cardal

6. decembra 2022 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

Nárůst egoismu

Nominalismus zpřetrhává vazby mezi jsoucnými a absolutizuje jejich individuální výlučnost. Moderní pojem autonomie je nemyslitelný bez pozadí filosofického nominalizmu. Člověk přesvědčený o své nesrovnatelné jedinečnosti se nesmíří s tím, že by měl *nalézt míru správnosti svého života mimo sebe*. Měřítkem hodnot se stává *jeho já*. Druzí se stávají buď překážkou, anebo nástrojem osobního sebeprosazení.

Do této neblahé perspektivy se člověk dostane, přijme-li teorii poznání, která spatřuje jeho podstatu v moci opatrování prospěšného. Skutečně účinný lék na egoismus by musel obsahovat silnou noetickou přísadu: „*Trváme-li na tom, že mají naše problémy filosofickou podstatu, nemůžeme očekávat návrat nesobeckosti, aniž by došlo k epistemologickému přehodnocení, jež pozdvihne studium podstat nad studium konkrétností a vykáže patřičné skromné místo zručnostem potřebným k zacházení se světem. Nic nelze učinit, dokud se nerozhodneme, zda nám záleží na pravdě víc než na všem ostatním*“ (s. 71).

Egoizmus

zdroj: pixabay.com

Podle platónsko-aristotelské metafyziky je člověk vybaven schopnostmi, které mají povahu tzv. exigencí – jejich subjekt v nich nalézá plán k vlastnímu sebe-uskutečnění. Jelikož tyto schopnosti vyžadují zcela jistý typ uskutečnění, který se bez vztahování k jinému od sebe a bez respektování jiných neobejde, musí se člověk *podvolit nárokům objektivních daností*. Práce na vlastním sebe-zdokonalení je povinností a nelze ji konat podle svévolně zvolených měřítek.

Toto vše s nominalizmem padá. Výlučná jedinečnost individua nepotřebuje brát ohled na jinost za účelem naplnění svého životního plánu. Možnosti života nejsou chápány tak, že obsahují ideály, které je třeba uskutečnit. Ideály přitom představují normy, k nimž jedinec ještě nedospěl a k nimž je povinován se *alespoň přiblížit*. Tuto dichotomii *možné/uskutečněné* nominalismus ruší. Moderní jedinec touží po

uspokojení, jehož podobu *si zvolí sám podle své libovůle*. A protože se instinktivně vyhýbá námaze, byl by nejraději, aby se mu o uspokojení postaraly společnost a stát (srov. s. 107).

Degradace práce, která by měla být přijímána jako prostředek k lidskému sebe-uskutečnění, dosáhla svého vrcholu v momentě, kdy se pracovní činnost začala chápat jako *zboží*. Logika obchodu je prostá: jde o snahu dostat *co nejvíce za co nejméně*, tj. prodat co nejvýhodněji. Proto je samozřejmé, že lidé miní pracovat co nejméně a domáhají se za to co největšího ocenění. Příliš velká investice do množství a kvality práce není výhodná, protože by vedla k příliš velkému nárůstu hodnoty práce, a to by v prostředí konkurenčních nabídek levnějších produktů nepřineslo kýžený výnos.

Weaver viní z přehodnocení postoje k práci romantismus. Romantismus je ve vztahu k člověku optimistický. Zastává názor, že lidská bytost dojde plného rozvinutí *oddáním se své vlastní spontaneitě*.

Romantismus má za to, že člověk je *od přirozenosti dobrý*, a proto je třeba jen otevřít stavidla instinktům potlačovaným vědou a kulturou. Tvrdá, disciplinovaná práce na mravní tvorbě osobnosti nemá v romantickém humanizmu místo. Weaver ukazuje, jak tato mentalita prosákla do vědomí široké veřejnosti cestou literatury, hudby a malířství (s. 76–86). Na vybraných příkladech ilustruje, jak se v nich odráží vášeň nominalistické doby pro bezprostřednost, jak v nich proniká na povrch „*psychické nutkání ke zboření všeho řádu*“ (s. 85).

Touha po anarchii interpretované v termínech naprosté svobody je však neuskutečnitelná (tím na sebe v perverzní přesmyčce bere jeden z rysů ideálu): „*Právě kvůli egoistické domýšlivosti se lidé... nedočkají filosofické anarchie, na niž by rádi pomýšleli. Prastarý axiom v politice totiž učí, že rozmazlení lidé si říkají o despotickou kontrolu. Jejich neschopnost udržet si vnitřní kázeň přivolává racionalizovanou organizaci sloužící jedině mocné vůli. Na toto téma napsaly dějiny, jinak mnohomluvné, vlastně jen jedinou kapitolu*“ (s. 86).

Život v iluzích

Když zmizely celostní filosofické koncepty reality, uvolnilo se místo pro fragmentarizované poznání. Rovněž lidé sami sebe pojmají jako atomy, které se spontánně pohybují po nepředvídatelných drahách. Moderní člověk na každou autoritu pohlíží s nedůvěrou a nevolí. Společnost však může existovat jen tehdy, jednají-li její členové alespoň v jakési základní shodě, a mají-li tedy nějaké minimální, konsenzem nesené společné vědomí. Jak ho vytvořit, když se vše bortí ve všeobjímající relativizaci? „*Společné vědomí mizí, jakmile se stane cílem života seberealizace. K tomu dochází přesně v okamžiku, kdy ego prohlásí svou nezávislost. A potom? Jaképak asi může být smíření mezi autoritou a individuální vůlí? Politikové a podnikatelé se nezajímají o spasení duší, zajímají se o uchování alespoň minimální organizovanosti, neboť na ní závisejí jejich funkce a příjmy*“ (s. 87).

Jedním z prostředků, jak sjednotit vědomí jedinců ve společnosti, je *indoktrinace*. Weaver v návaznosti na Platónův mýtus o jeskyni ze sedmé knihy *Ústavy* hovoří o tzv. Velkém projektoru. Velký projektor tvoří mediální zařízení, jež lidem předkládají určitý obraz skutečnosti. Americký autor se ve své analýze zaměřuje na tři oblasti – tisk, film a rozhlas.

Svůj komentář k fenoménu žurnalistu začíná upozorněním na Platónovo varování před negativou písemného projevu. Weaver bystře proniká k jádru výpovědí obsažených v Platónově dialogu *Faidros*. Na tato místa se začali až v 60. letech 20. století soustřeďovat zastánci tzv. nové interpretace Platóna. Je

podivuhodné, že Weaverovi důležitost těchto pasáží neunikla. Po dobrém rozboru pasáží z *Faidra* uzavírá: „Všeobecná důvěra v tištěné slovo vyzdvihla novináře do postavení věstců či proroků, a přesto – lze je snad lépe charakterizovat než následujícím citátem z *Faidra*? „Budou si počínat jako vševědoucí, ale nebudou vědět vesměs nic; budou nám na obtíž a vejdou ve známost tím, že mají znalost odtrženou od reality“ (s. 90).

C. Powell s důkazem nespolupráce Iraku ohledom zbraní hromadného ničení počas prejavu v OSN a anonymný čitateľ novín v Indii – alebo objektivita tlače včera, dnes a zajtra...?

zdroj: flickr.com / UN Photo, Mark Garten a Bo Nielsen, CC BY-NC-ND 2.0, koláž Christianitas

Moderní tisk se tváří otevřeně, vybízí k diskuzi, ale ve skutečnosti vede k jejímu udušení. Žurnalisté se spoléhají na to, že lidé ztratili analytické schopnosti a že uvěří v jejich podání. Noviny a tiskové zprávy jsou jako stvořené pro manipulaci. Nemusí se totiž podvolovat tlaku přímé diskuze, a proto si mohou dovolit i to, co by tváří v tvář publiku nezůstalo bez bezprostředního odmítnutí. Už jen samotný výběr zpráv svědčí o tendenční selektivnosti tohoto média: „*O tichém rozrůstání popsaného jevu svědčí zrod tiskového mluvčího a odborníka na public relations. Stále více institucí všech možných druhů nabývá dojmu, že nemohou dopustit, aby se o nich mohl každý jen tak snadno vše dovědět. Co tedy udělají? Je to snadné: vytvoří tiskové oddělení, v němž písalckové proškolení v propagandě sestavují zprávy takového znění, jaké chce dát instituce do oběhu. Zároveň tato organizace působí bez pochyby jako cenzurní úřad, který bagatelizuje zprávy, jež by mohly uškodit její reputaci, anebo tyto zprávy zcela zadržuje. Navenek se pochopitelně předstírá, že smyslem existence úřadu je zlepšit informovanost veřejnosti*“ (s. 93).

Weaver vznáší otázku, zda je za daného stavu dobré tolerovat svobodu tisku. Obratem „svoboda tisku“ míní svévoli, s jakou autoři zpráv manipulují veřejností. Proto by bylo nesprávné dospět k závěru, že Weaver vyzývá k zrušení svobody v oblasti tištěného slova, chápeme-li ji jako právo na objektivní informovanost. I na tomto problému se ukazuje, jak důležité je umět kriticky vyhodnocovat význam používaných slov. Slovo „svoboda“ se v moderní době stalo *zaklínadlem*, jímž se zahánějí všechny námitky proti zneužívání této nepostradatelné hodnoty. Dospěli jsme do situace, kdy jsou obhájcí autentické lidské svobody označováni za její nepřátele. Žurnalisté patří k těm, kdo jsou za tuto závažnou situaci zodpovědní. Bez rozšíření ideového moru nominalizmu by něco takového nebylo možné.

predchádzajúce časti:

Nominalizmus a jeho dôsledky

Od princípů k důsledkům – etapy postupného úpadku (Nominalizmus a jeho důsledky, II. díl)

Průlom nominalizmu do vzdělávacího procesu (Nominalizmus a jeho důsledky, III. díl)

Krizové momenty pod lupou – Pád do bezprostřednosti (Nominalismus a jeho důsledky, IV. Díl)

Demokratická nivelizace (Nominalismus a jeho důsledky, V. díl)

Ztráta celostní perspektivy a obsese specializace (Nominalismus a jeho důsledky, VI. díl)

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/nominalizmus-a-jeho-dusledky-vii/>